

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління**

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА»
№ 67

Михайло Зан

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів-бакалаврів
спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування
(Освітньо-професійна програма «Публічне управління
та адміністрування»)**

Ужгород – 2023

З–27

Зан М. Етнополітичний менеджмент: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування (Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 67; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 52 с.

Розробник:

Зан Михайло Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Остапець Юрій Олександрович, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління, декан факультету суспільних наук УжНУ;

Кічера Надія Михайлівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління УжНУ.

Навчально-методичне видання обговорено та рекомендовано до друку Науково-методичною комісією кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ «30» січня 2023 р., протокол № 4.

Схвалено Науково-методичною комісією факультету суспільних наук Ужгородського національного університету «30» січня 2023 р., протокол № 4.

Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 67

(створена рішенням кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 7 від 26 лютого 2014 року)

© Михайло Зан, 2023

© Навчально-методична серія «Кафедра», 2023

© Кафедра політології і державного управління УжНУ, 2023

© Поліграфцентр «ЛІРА», Ужгород, 2023

ЗМІСТ

Вступ до навчальної дисципліни	4
Опис навчальної дисципліни	5
Мета навчальної дисципліни	6
Очікувані результати навчання	7
Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	9
Програма навчальної дисципліни	14
Тематика практичних занять	34
Індивідуальні завдання	40
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 1.....	42
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 2.....	43
Перелік питань на іспит (денна форма)	44
Перелік питань на іспит (заочна форма)	46
Рекомендовані джерела інформації	48

ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Етнополітичний менеджмент» представлена в Освітньо-професійній програмі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування, затвердженої в 2022 році, як вибірковий компонент.

Принагідно зауважимо, що в рамках навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент» для опрацювання студентам рекомендується також політично незаангажована російськомовна наукова література та відповідні інформаційні ресурси в мережі Інтернет. Її критичне вивчення, на наш погляд, інформаційно збагатить студентів у контексті цілісного розуміння концептуальних проблем етнополітики та етнополітичного менеджменту.

Використання окремих російськомовних джерел вмотивовано виключно повнотою отримання необхідних знань із окремих тем навчальної дисципліни, за винятком тих, що стосуються України (Теми 11,12).

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма	Публічне управління та адміністрування
Статус дисципліни	Нормативна
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент» для здобувачів вищої освіти галузі знань **28 Публічне управління та адміністрування** спеціальності **281 Публічне управління та адміністрування** освітньо-професійної програми **Публічне управління та адміністрування**.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-й	3-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 52 самостійної роботи студента – 68	5-й	5-й
	Лекції:	
	30 год.	14 год.
	Практичні (семінарські):	
	22 год.	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	68 год.	106 год.

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент» є засвоєння студентами, майбутніми державними службовцями, базових категорій сучасної етнополітики та усвідомлення значення теоретичних знань для моніторингу та врегулювання сучасних етнополітичних проблем у світі та Україні зокрема.

Відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП), вивчення навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- здатність вчитися, самонавчатися та оволодівати сучасними знаннями (ЗК-1);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК-2);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК-3);
- здатність до адаптації та дій в новій ситуації, генерування нових творчих ідей (ЗК-6);
- здатність виявляти, оцінювати та вирішувати проблеми, враховуючи фактор ризику (ЗК-8);
- здатність спілкуватись державною мовою як усно, так і письмово (ЗК-10);
- здатність спілкуватись іноземною мовою (ЗК-11);
- здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з представниками різних верств населення (ЗК-12).

2) фахових компетентностей:

- здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів (ФК-1);
- здатність розробляти тактичні та оперативні плани управлінської діяльності (ФК-7);
- здатність застосовувати демократичні технології прийняття управлінських рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави (ФК-12);

- здатність здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах з метою прийняття ефективних управлінських рішень (**ФК-14**);
- здатність розробляти механізми протистояння соціальним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі (**ФК-15**).

Крім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни «**Етнополітичний менеджмент**» дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку етнополітичного менеджменту; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти приймати управлінські рішення у контексті діяльності суб'єктів етнополітики, зокрема етнополітичних партій, громадських організацій етнічних меншин тощо; готувати рекомендації, аналітичні звіту, повідомлення та публічні виступи на вказану проблематику.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент» є опанування таких компонентів (навчальних дисциплін) ОПП:

- ОК 11 Політична географія та геополітика;
- ОК 13 Система державної служби в Україні;
- ОК 20 Соціально-антропологічні основи публічної політики;
- ОК 23 Механізми громадського контролю в публічній політиці;
- ОК 24 Аналіз публічної політики;
- ОК 25 Адміністративний менеджмент;
- ОК 27 Антикризовий менеджмент.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до ОПП «Публічне управління та адміністрування» вивчення навчальної дисципліни «**Етнополітичний менеджмент**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>застосовувати</i> норми та правила професійного спілкування українською мовою;	ПРН-2
<i>уміти організувати та брати участь</i> у волонтерських/культурно-освітніх/спортивних проектах, спрямованих на формування здорового способу життя/активної громадянської позиції	ПРН-7

<i>розуміти та використовувати</i> технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень;	ПРН-8
<i>знати теоретичні, методологічні і практичні аспекти</i> здійснення моніторингу соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах з метою прийняття ефективних управлінських рішень;	ПРН-19
<i>уміти розробляти комплексні заходи</i> з метою упередження виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічних регіонах;	ПРН-20
<i>уміти розробляти рекомендації</i> для органів державної влади та місцевого самоврядування щодо упередження та нівелювання чинників дестабілізації суспільно-політичних процесів.	ПРН-21

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Етнополітичний менеджмент»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<i>знати</i> предмет, методіку та зміст основних категорій етнополітичного менеджменту, зокрема вміти класифікувати етнічні групи за географічними, релігійними, расовими та мовними критеріями;	ПРН-2
<i>володіти системним підходом</i> в управлінні етнополітичною сферою суспільства;	ПРН-7
<i>уміти розробляти, приймати та реалізовувати рішення</i> відповідно до правових норм регулювання діяльності громадських організацій етнічних меншин, етнополітичних партій тощо;	ПРН-8
<i>розрізняти функції</i> стратегічного, тактичного та оперативного рівнів етнополітичного менеджменту, специфіку етнонаціональної структури, міжнародної та державної нормативно-правової бази етнополітики, чітко орієнтуватися в регіональному досвіді врегулювання етнополітичних процесів, зокрема Закарпатської області;	ПРН-19
<i>виявляти проблемні аспекти та окреслювати шляхи оптимізації управлінських підходів</i> у контексті актуалізованої та латентної етнополітичної конфліктності;	ПРН-20
<i>уміти готувати</i> аналітичні звіти, рекомендації, повідомлення та публічні виступи з актуальних проблем етнополітичного менеджменту.	ПРН-21

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання

Методами навчання дисципліни «Етнополітичний менеджмент» є:

- 1) лекція-бесіда;
- 2) пояснювально-ілюстративний метод;
- 3) інтерактивний метод;
- 4) пояснювально-спонукальний метод;
- 5) евристична бесіда;
- 6) обговорення;
- 7) практичне (семінарське) заняття;
- 8) диспут з лідерами національно-культурних товариств, державними (публічними) службовцями Закарпатської області.

Форми оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю:

1) індивідуальне та фронтальне опитування студентів на практичних (семінарських) заняттях;

2) презентація індивідуального завдання (аналітичний звіт стосовно етнополітичної ситуації в країні у формі реферату / електронної презентації (на вибір; модуль 1);

3) структурно-логічна схема та опис етнополітичного менеджменту в країні (на вибір) / колоквиум з прочитаної наукової монографії (на вибір; модуль 2).

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання		Модульна контрольна робота	Сума
Практичні (семінарські) заняття		50	100
T5	Індивідуальна робота		
18	T6		
		20	

T5, T6 – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання			Модульна контрольна робота	Сума	
Практичні (семінарські) заняття			50	100	
T9	T10	T12			Індивідуальна робота
12	12	6			20

T9, T10, T12 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	30	5	30
Аналітичний звіт (у формі реферату або електронної презентації)	1	20		
Структурно-логічна схема та опис етнополітичного менеджменту країни / Колоквіум з прочитаної наукової монографії (на вибір)			1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До письмової контрольної роботи допускаються всі студенти, незалежно від кількості балів, отриманих на практичних заняттях і презентації індивідуального завдання.

Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних тенденцій етнополітики, реалізації основних моделей етнополітики, інституційних засад державної етнонаціональної політики, менеджменту етнополітичного конфлікту, структури етнополітичного менеджменту України тощо. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до *«Положення про порядок та методiku проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) – заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Зміст навчальної програми

МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕТНОПОЛІТИКИ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ЕТНОПОЛІТИКИ

Предметна сфера етнополітики. Дослідження «національного питання». Вивчення політичної сфери життя етнічних спільнот. Етнополітичні студії Дж. Ротшильда. Об'єкт етнополітологічного дослідження. Завдання етнополітології як науки.

Принципи та методи етнополітики. Принцип наукового плюралізму. Цивілізаційний принцип. Принцип гуманізму. Критичний метод. Метод порівняльного аналізу. Метод дослідження випадку (case study). Біхевіористський метод. Метод моделювання. Метод «аналізу втрат і надбань». Системний метод.

Функції етнополітики. Теоретико-пізнавальна функція. Методологічна функція. Критична функція. Світоглядна функція. Інтегративна функція. Функція моделювання. Прогностична функція. Прикладна функція.

Етнополітичний менеджмент у системі соціогуманітарних наук. Взаємозв'язок етнополічного менеджменту з політичною наукою, історією, етнологією, демографією, соціологією, психологією.

Інформаційна база етнополітики. Дані державної та відомчої статистики. Переписи населення. Картотеки паспортних столів. Архіви відділів РАЦСів. Законодавчі та нормативні акти держав. Документи формальних та неформальних структур (політичні партії, громадські організації та рухи). Матеріали засобів масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет). Біографії політичних лідерів.

ТЕМА 2. ТЕОРІЇ ЕТНОСУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Поняття «етнос» та «етнічність». Еволюція розуміння терміна «етнос». Визначення поняття «етнос» А. Бастіаном. Терміни «етнік», «етнічна група», «етнічна ідентичність». Специфіка розуміння поняття «етнічність» в англomовній науковій традиції. Визначення дефініції

«етнічність» Ф. Бартом. Впровадження поняття «етнічність» у вітчизняній науці.

Пасіонарна (енергетична) теорія етносу. Запозичення ідей С. Широкогорова та В. Вернадського у творчій спадщині Л. Гумільова. Етнос як біофізична реальність. Енергетичне пояснення етоногенетичних процесів. Пасіонарність як властивість етнічних спільнот. Принцип компліментарності. Етнос як система дискретного типу.

Соціальні теорії етносу. Співставлення теорії етносу та марксистським чергуванням суспільно-економічних формацій в радянському суспільствознавстві. Дуалістична теорія етносу Ю. Бромля. Терміни «етнікос» та «етносоціальний організм». Інформаційна теорія етносу. Праці М. Чебоксарова та С. Арутюнова. Комплекс інформаційних зв'язків. Мезоструктура етносу. Кола внутрішнього спілкування. Системно-статистична теорія етносу. Праці Г. Маркова та В. Піменова. Внутрішня композиційна структура етносу. Виділення компонентних характеристик етносів. Спільне та відмінне в різновидах соціальної теорії етносу.

Примордіалістські концепції етнічності. Термін «примордіальні зв'язки». Природно-еволюційний варіант примордіалізму. Праці П. ван де Берга. Непотичні зв'язки як основа етносу. Еволюційно-історичний варіант примордіалізму. Спільність території та мови як найважливіші засади формування етносів. Переніалізм. Дослідження Е. Сміта. Основні характеристики етносу-нації.

Інструменталістська концепція етнічності. Причини виникнення інструменталізму. Студії Дж. Нейгела та С. Олзак. Ситуативна, мобілізована етнічність. Ототожнення етносів з групами інтересів та соціальними групами. Політичні фактори «виникнення» етносів.

Конструктивістська концепція етнічності. Спроба об'єднати примордіалізм та інструменталізм. «Уявлені спільноти» Б. Андерсона. Праці Е. Гелнера та Е. Гобсбаума. Конструювання етнічних груп. Поширення ідей конструктивізму в Російській Федерації. Дослідження В. Тішкова. Ідея «громадянства-нації». Ідеологема «дрейфу етноідентичності».

ТЕМА 3. ЕТНОС ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів. Розуміння принципу ендогамії як фактору стабілізації етнічних спільнот. Асиміляція. Маргінальність. Компліментарність як відчуття взаємної симпатії членів етнічної спільноти.

Етнічна свідомість, самосвідомість та етнічна самоідентифікація особи. Сукупність знань, установок та уявлень про свій етнос. Форми прояву етнічної свідомості. Етноцентризм. Чітке усвідомлення етнофором етнічних інтересів та цінностей. Проблема самоідентифікації особи. Типологія етнічної ідентичності особи. Етнічний патріотизм. Етнічний нігілізм. Космополітизм.

Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми. Причини походження назв етносів. Модифікація поняття «люди». Соціальний статус. Зовнішні властивості. Імена вождів. Географічний ідентифікатор назви етносу. Етнополітоніми.

Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів. Етнотворча та етноб'єднавча роль мови. Моделі мовної ідентичності етносів. Одномовні етноси. Двомовні та багатомовні етноси. Діалектні етноси. Еволюція мови та етносу. Політизація проблеми взаємодії мови/діалектів та етнічних спільнот. Консолідуючий фактор літературної мови.

Спільність території формування етносів (етнічна територія). Взаємодія етносу з ландшафтом. Географічні символи етносів. Поняття «своя земля», «рідний край», «Батьківщина». Розмежування термінів «автохтони» та «аборигени». Моделі взаємодії етносів із ландшафтом. Довготривале проживання на етнічній території. Розширення етнічної території. Переселення на іншу територію. Втрата етнічної території через депортацію. Дисперсне проживання в середовищі інших етнічних спільнот.

ТЕМА 4.

ЕТНОГРАФІЧНА МОЗАЇЧНІСТЬ ЕТНОСІВ

Історико-етнографічні регіони. Відмінність понять «соціальна структура» та «мозаїчність етносу». Етногенетична (вертикальна) будова етносів. Територіальна (горизонтальна) будова етносів. Етнографічне районування етносів. Родоплемінний поділ етносів. Виділення історико-етнографічних регіонів (етнографічних зон), субетносів, етнографічних груп, етнографічних районів, етнографічних округностей та демів. Історико-етнографічні регіони Чехії (Чехія, Моравія, Богемія), Іспанії (Астурія, Арагон, Кастилія, Каталонія, Леон, Галісія, Андалусія та ін.), України (Наддніпрянина, Слобожанщина, Південь України, Полісся, Поділля, Волинь, Галичина, Буковина, Закарпаття та ін.).

Субетноси та етнографічні групи. Відмінність між поняттями «субетнос» та «етнографічна група». Джерела формування субетносів. Субетноси та етнографічні групи в Європі. Гуцули, кубанські козаки, руснаки Сербії як субетноси української нації. Лемки, бойки, поліщуки,

литвини, русини як етнографічні групи українців. Фактори консервації / політизації етнографічних груп.

ТЕМА 5. СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Історичні особливості формування сучасної етнічної картини світу. Початок етогенетичних процесів. Зростання чисельності народонаселення. Масові міграційні процеси. Велике переселення народів. Завоювання арабів. Вплив монголо-татарської інвазії. Роль великих географічних відкриттів. Рухливість етнічних територій в добу Середньовіччя та Нового часу. Етнічні зміни в ХХ – на початку ХХІ ст.

Географічна класифікація народів світу. Народи Австралії та Океанії. Меланезія. Мікронезія. Полінезія. Народи Азії. Східна, Південно-Східна, Південна, Центральна, Південно-Західна Азія. Народи Америки. Північна, Південна Америка та Мезоамерика. Народи Африки. Північна, Східна, Центральна, Західна та Південна Африка. Народи Європи. Західна, Північна, Південна, Південно-Західна, Центральна, Східна та Південно-Східна Європа.

Релігійна класифікація народів світу. Вірування. Тотемізм. Магія. Фетишизм. Анімізм. Ранні форми релігії. Шаманізм. Політеїзм. Генотеїзм. Національні релігії. Юдаїзм. Індуїзм. Зороастризм. Джайнізм. Сикхізм. Конфуціанство. Даосизм. Синтоїзм. Світові релігії. Буддизм. Хінаяна. Махаяна. Ламаїзм. Дзен-буддизм. Християнство. Католицизм. Православ'я. Протестантизм. Неопротестантизм. Іслам. Сунізм. Шиїзм. Ваххабізм. Секти зейдистів, друзів, алавітів та ін. Відродження етнічних релігій в сучасній Європі. Друїдизм. Одінізм. Еллінізм. Мітраїзм. РУНвіра та Рідна Віра в Україні.

Расово-антропологічна класифікація народів світу. Поняття «раса». Моноцентризм. Поліцентризм. Негроїдна (африканська) велика раса. Австралоїдна (океанійська) велика раса. Європеїдна (євразійська) велика раса. Монголоїдна (азіатсько-американська) велика раса. Контактні раси. Перехідні та змішані раси.

Етнолінгвістична класифікація народів світу. Принципи генеалогічної класифікації мов. Формування мовних сімей. Індоевропейська сім'я етносів і мов. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов. Картвельська мовна сім'я. Північно-кавказька мовна сім'я. Дравідська мовна сім'я. Уральська мовна сім'я. Алтайська мовна сім'я. Чукотсько-камчатська мовна сім'я. Ескімосько-алеутська мовна сім'я. Сіно-тибетська мовна сім'я. Австроазіатська мовна сім'я. Паратайська мовна сім'я. Австронезійська (малайсько-полінезійська) мовна сім'я. Андаманська

мовна сім'я. Папуаська мовна сім'я. Австралійська мовна сім'я. Нігеро-кордофанська мовна сім'я. Ніло-сахарська мовна сім'я. Койсанська мовна сім'я. Мови індіанців Америки. Ізольовані мови народів світу.

ТЕМА 6.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Типологія етнополітичних процесів. Етнооб'єднавчі процеси. Етнічна консолідація. Етнічна асиміляція. Міжетнічна інтеграція. Етнічна міксація. Римська модель. Києво-Руська модель. Французька модель. Німецька модель. Етнорозмежувальні процеси. Етнічна парціація. Етнічна сепарація. Етнічна дисперсизація. Ісландська модель. Іспанська модель. Австрійська модель. Молдовська модель. Сикхська модель. Боснійська модель.

Основні чинники та глобальні тенденції сучасних світових етнополітичних процесів. Нерівномірність етногенетичних процесів. Етнопсихологічний фактор. Боротьба за ресурси. Чергування хвиль демократизації. Тенденція надмірного споживання ресурсів населенням розвинутих країн та багатих верств слаборозвинутих країн. Тенденція до вирівнювання умов життя різних країн світу. Тенденція до посилення всебічної взаємопов'язаності країн та народів світу. Необхідність забезпечення глобальної стійкості та стабільності життя етносів в державних утвореннях.

Методологічні підстави моделювання етнополітичних процесів у XXI ст. Історико-культурні, природно-географічні, економічні та соціально-політичні фактори. Сучасна етнополітична ситуація в країнах та регіонах. Можливі та наявні міграції. Прогноз економічного, соціального та політичного розвитку країн світу. Закономірності періодичних піднесень та спадів в різних сферах життєдіяльності. Об'єктивні інтереси та орієнтації етнонаціональних еліт.

Перший тип територій (Європа, включно європейська частина Росії, Азія без Південного Сибіру (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії), Далекого Сходу, Дагестану, Філіппін та східної частини Індонезії, Африканський Ріг, Південно-Африканська республіка та Мадагаскар). Ситуація А: можливість розпаду поліетнічних державних утворень на території, де проживають етноси на етнічних територіях. Ситуація Б: приєднання історичних частин країн (етнічних територій), що були штучно розмежовані. Ситуація В: Приєднання історичних етнічних територій, що входять до складу великих держав, що мають тенденцію до розпаду.

Другий тип територій (більша частина Африки, за винятком Півночі, крайнього Півдня та Рогу, Дагестан, Філіппіни, східна частина Індонезії, Нова Гвінея, Океанія). Ситуація А: межі етнополітичних утворень залишаються незмінними, якщо вони співпадають з етнічними межами або природно-географічними розділювачами. Ситуація Б: можливість об'єднання в єдине етнополітичне утворення етнічно споріднених етносів. Ситуація В: достатньо сформовані етноси виділяються в окреме етнополітичне утворення, якщо існує джерело сепарації. Ситуація Г: існуючі державні утворення розпадаються, якщо вони не консолідовані; натомість об'єднуються етнічно однакові частини різних держав, якщо фіксуються етноконсолідаційні процеси і між частинами етносів немає різкої соціальнокультурної та етномічної різниці.

Третій тип територій (Америка, Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії), Далекий Схід, Північна (арабська) Африка, Австралія і Нова Зеландія). Ситуація А: великі державні утворення розпадаються на окремі етнодержавні об'єднання. Ситуація Б: середні держави розпадаються, якщо не фіксуються консолідаційні процеси. Ситуація В: невеликі державні утворення залишаються достатньо стійкими стосовно етнотериторіальних змін.

Етнополітичні процеси в країнах Європи. *Велика Британія.* Етносепараційні процеси серед валійців (Вельс), шотландців (Шотландія) та ірландців-католиків (Ольстер). *Ірландія.* Підтримка ольстерців Північної Ірландії. *Іспанія.* Національні рухи в середовищі басків (Країна Басків), каталонців (Каталонія), галісійців (Галісія). *Португалія.* Особливий статус (федерасі) Азорських островів та о. Мадейри. *Франція.* Етнополітичні рухи в середовищі корсиканців (о. Корсика), басків (Наварра, південно-західний французький департамент Атлантичні Піренеї), каталонців (південно-східний французький департамент Східні Піренеї) та бретонців (Бретань). *Бельгія.* Франкомовний етнос валлони (Валлонія). Голландськомовний етнос фламандці (Фландрія). *Нідерланди.* Корінний етнос фризи (провінції Фризляндія (включно Західно-Фризькі острови), Гронінген, Дренте). *Люксембург, Андорра, Сан-Маріно, Ліхтенштейн, Монако, Мальта.* Формування етнічних спільнот. *Німеччина.* Консолідаційні та асиміляційні процеси (фризи, лужицькі серби). *Данія.* Прагнення національно-культурної автономії німців (південь країни) та фризької меншини на південному сході. Статус федерасі Фарерських островів (фарерці) та Гренландії (ескімоси). *Норвегія.* Корінний етнос саами (фюльке (область) Фінмарк, гірська частина фюльке Тромсьо. *Швеція.* Етнос саами (північно-західна частина льона (області) Норрботтен, північна частина льона Вестерботтен). *Фінляндія.* Саами (північна частина ляну (області) Лаппі). *Австрія.*

Консолідаційні процеси. *Швейцарія*. Етноконсолідаційні та державотворчі процеси в середовищі франкошвейцарців, германошвейцарців, італошвейцарців та ретороманців. *Італія*. Автономний статус Сицилії, Сардинії, Фріулі-Венеції-Джулії (словеномовна меншина), Трентіно-Альто-Алідже (німецькомовна меншина) та Валле Д'Аоста (франкомовна меншина). *Ватикан*. Виняткова роль в світових інтеграційних процесах. *Греція*. Взаємовідносини з Македонією та Кіпром. Ідея «еносісу». *Кіпр*. Грецька та турецька частини. Євроінтеграційні та етноконсолідаційні процеси. *Польща*. Північні території з центром у м.Гданськ (німецьке населення). Західна Галичина (етнічні українські землі). *Чехія*. Судети (німці). Моравія. *Словацьчина*. Етнокультурні рухи угорців, чехів та українців. Проблема політичного русинства. *Румунія*. Молдова (етноконсолідація). Трансільванія (угорськомовне та німецькомовне населення). Добруджа (болгари, українці, росіяни). Мараморощина та Сатумарщина (українське населення, провокування рутенства та гуцульства). *Молдова*. Російський та румунський фактори державотворення. Статус Гагаузії. Проблема Придністровської Республіки. *Угорщина*. Ідея Великої Угорщини. Підтримка угорців за межами держави. *Болгарія*. Болгарські турки. Претензії до Македонії. *Хорватія*. Хорватсько-мусульманський союз в Боснії та Герцеговині. Хорвати в автономному краї Югославії Воеводині. *Словенія*. Євроінтеграційні та етноконсолідаційні процеси. *Північна Македонія*. Взаємовідносини з Грецією. Албанська меншина. *Югославія*. Формування етндержавного утворення чорногорців (Чорногорія). *Косово* (етнополітичний рух албанців). Автономний край Воеводина (серби, хорвати, русини). *Боснія і Герцеговина*. Республіка Сербська та Мусульмано-Хорватська Федерація. Сепаратизм боснійців. *Естонія*. Претензії на частину Псковської області Росії. *Латвія*. Російськомовне населення. *Литва*. Польська національна меншина. Інтеграція з Калінінградською областю російської Федерації. *Білорусь*. Берестейщина (історичні українські землі). Білоруські етнічні землі в складі Росії (Смоленщина). Русифікованість білорусів. *Україна*. Російське населення Південно-Східної України та Криму. Польська, угорська, румунська національні меншини. Повернення на етнічні землі кримських татар. Гагаузи (південна частина Одещини). Етнополітика України щодо русинів Воеводини, кубанських козаків, русинів Словацьчини, українців / русинів Угорщини, Румунії, Польщі, Чехії, Росії, Білорусії, Канади та США.

Етнополітичні перспективи Російської Федерації. Території першого типу (вся європейська та азійська частини, крім Південного Сибіру, Далекого Сходу і Дагестану; особливе місце північно-західного регіону (крім автономної республіки Комі) та Кубані. Території другого

типу (Дагестан, частина Північного Сибіру й Далекого Сходу). Території третього типу (Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії) та південь Далекого Сходу).

Європейська частина Росії. Території першого типу. Прикавказькі та кавказькі етнічні території. Республіка Калмикія (калмики). Карачаєво-Черкеська республіка (карачаєвці, черкеси). Республіка Адигея (адигейці). Кабардино-балкарська республіка (кабардинці, балкарці). Республіка Північна Осетія – Аланія (осетини). Республіка Інгушетія (інгуші). Чеченська Республіка (вайнахи-чеченці). Поволзькі етнічні території. Республіка Татарстан (татари). Башкортостан (башкири). Чувашська республіка (чуваші). Республіка Марі Ел (марійці). Удмуртська республіка (удмурти). Республіка Мордовія (мордва). Північні етнічні території європейської частини Росії. Республіка Карелія (карели, саамі). Республіка Комі та Комі-Перм'якський автономний округ (комі). Ненецький автономний округ. Ямало-Ненецький автономний округ. Таймирський (Долгано-Ненецький автономний округ) (ненці, нганасани, селькупи та ін.). Європейська частина Російської Федерації. Кубань (кубанські козаки). Ставропольський край. Північно-Європейська Росія (Мурманська, Архангельська, Вологодська, Ленінградська, Новгородська, Псковська області Російської Федерації). Східно-Європейська Росія (Московська, Тверська, Костромська, Кіровська, Володимирська, Івановська, Нижньо-Новгородська, Ярославська, Смоленська, Калузька, Рязанська, Тульська, Брянська, Орловська, Липецька, Тамбовська, Курська, Белгородська, Воронежська, Волгоградська, Ростовська, Ульяновська, Саратовська, Астраханська, Пензенська, Самарська області Російської Федерації). Території другого типу. Дагестан (аварці, кумики, даргинці, лакці, лезгини). Території третього типу. Уральський регіон (Оренбурська, Челябінська, Свердловська, Пермська, Курганська області Російської Федерації).

Азійська частина Росії. Північні етнічні території азійської частини Росії. Республіка Саха (якути). Евенкський автономний округ (евенки). Чукотський автономний округ (чукчі, евени, ескімоси). Камчатська область та Корякський автономний округ (слов'янське населення, коряки, ітельмени, евени). Єврейська автономна область. Етнічні території Південного Сибіру (Тува, Хакасія, Бурятія). Республіка Тува (тувинці). Республіка Хакасія (хакаси). Республіка Бурятія та Усть-Ординський Бурятський автономний округ (буряти). Південний Сибір (за винятком Туви, Бурятії та Хакасії) та Далекий Схід. Тюменська область та Ханті-Мансійський автономний округ (слов'янське населення, татари, ханти, мансі, ненці). Сибір (Томська, Новосибірська, Омська, Кемеровська області, Республіка Алтай та Алтайський край). Красноярський край та

Іркутська область. Далекий Схід (Амурська область, Хабаровський та Приморський краї) (росіяни, українці, евенки, нанайці, ульчі, удигейці, нівхи). Магаданська область.

Етнополітичні процеси в країнах Азії. Туреччина. Сепаратизм курдів. Специфіка населення територій навколо Мармурового моря та Східної Фракії. Ефес (асимільовані малоазійські греки). Південна Анатолія. *Грузія.* Сепараційні процеси. Республіка Абхазія (абхази). Південна Осетія (осетини). Аджарія. *Вірменія.* Претензії щодо повернення етнічних територій (Нагірний Карабах, турецькі іли Ерзурум та Карс). *Азербайджан.* Проблема Нагірного Карабаху. Азербайджанська «діаспора» в Ірані (остан Східний Азербайджан). *Туркменистан.* «Діаспора» в Афганістані (північно-західні частини афганських провінцій Джаузджан, Фар'яб, північна частина провінції Бадгіс). *Узбекистан.* Каракалпакська автономна республіка. Узбекські етнічні території в Афганістані (провінції Балх, Кундуз, більші частини провінцій Саманган і Джаузджан, північно-західна провінція Баглан, південно-східна частина провінції Фар'яб). *Киргизстан.* Формування нації. *Таджикистан.* Етнічні території в Афганістані (провінції Бадахшан, Тахар, більші частини провінцій Лагман, Баглан, Капіса). *Казахстан.* Родоплемінна етнографічна мозаїчність казахів. Система жузів. *Йорданія, Саудівська Аравія, Кувейт, Аб'єднані Арабські Емірати, Ємен, Оман, Катар, Бахрейн.* Консолідаційні процеси. *Сирія.* Курдський сепаратизм. *Ліван.* Етнополітичні конфлікти. Ворожнеча мусульман та християн. Друзька община. *Ізраїль.* Ізраїльтяни та араби. Палестинська автономія (західний берег Йордану, сектор Газа). Проблема Єрусалиму. Голандські висоти. *Ірак.* Курдський сепаратизм. Конфлікт із південним Іраком (шиїти). *Іран.* Перси-іранці. Етносепараційні процеси (курди, азербайджанці, лури, бахтіари, народи північного Фарсу, араби-шиїти Хузестану, белуджі, гіляки, галеші та талиші, мазандеранці, айсори та вірмени). *Афганістан.* Етнополітична нестабільність країни. Пуштуни. Сепарація таджиків, узбеків, туркменів, хазарейців, чораймаків, кафірів та белуджів. *Пакистан.* Джерела сепарації: белуджі, пенджабці, сикхи, сіндхи, пуштуни. *Індія.* Поліетнічна специфіка країни. Національні штати. Хіндустанці, раджастанці, гуджаратці та бхіли, маратхі, каннара, телугу (андхра), гонди, малаяла, таміли, орія, біхарці, непальці, пахарі, гуджари, асамці, кхасі, бенгальці, нага, кука-чіни, кашмірці. *Бангладеш* (бенгальці). *Бутан* (бхатії). *Непал* (непальці). *Шрі-Ланка.* Конфлікт сингалів та тамілів. *М'янма.* Поліетнічна специфіка федерації. Етноси м'янма (бірманці), чіни, шань, качіни, кайя, карени і мони. *Таїланд.* Домінування таїв (сіамців). Сепараційні процеси. Лаосці, карени, малайці, кхмери. *В'єтнам.* Домінування в'єтів. Етноси мяо, яо, гірські таї та кхмери. *Камбоджа.*

Домінування кхмерів. Кхмерські «діаспори» в Таїланді та Лаосі. *Лаос*. Домінування лао. *Сінгапур*. Китайці, малайці, вихідці з Індії. *Малайзія*. Формування нації. *Індонезія*. Джерела етнополітичної нестабільності: аче, батаки, мінангабау, малайці, лебонги та барісани, ніасці, ментавайя, сунди, яванці, мадурці, балійці, сасаки та сумбавінці, біма, тіморці, даяки, банджарці, мінанхаса, горонтало, томіні, макасари, буги, тораджі, амбонці, папауські етноси. *Філіппіни*. Етнополітичне протистояння тагалів та вісайя. *Китай*. Території потенційного сепаратизму: Тибетський автономний район, Синьцзян-Уйгурський автономний район, Внутрішня Монголія, Маньчжурія, Гуансі-Чжуанський автономний округ, Нінся-Хуейський автономний округ, провінції на південь від Янцзи, північно-західні території (казахи), південно-західні райони (іцзу), провінція Юнань. Особливий статус Тайваню (гаошань). *Монголія* (консолідація монголів та ойратів). *Корея* (КНДР та Республіка Корея). Перспектива об'єднання корейців. *Японія*. Моноетнічність та самотність нації.

Етнополітичні процеси в країнах Африки. *Марокко*. Конфлікт між арабами та берберами. *Алжир*. Туареги. Ісламський фактор. Лівія. Побудова арабського комунізму (Джаммахарії). *Єгипет*. Єгипетські араби. Копти. *Мавританія та Західна Сахара*. Арабізовані бербери (маври). *Нігер*. Південна частина країни (хауса). Південно-східна частина (канурі). Провінції Досо та Ніамей (сонгаї та фульбе). Північно-західна частина (туареги). Північно-східна частина (туба). *Чад*. Північна частина (туба, араби, канурі, маба). Південна частина (багірмі, хауса). *Малі*. Етнічні території туарегів та маврів у пустельній частині. Сонгаї та фульбе. Народи групи гур. Території бамбара та малінке. *Буркіна-Фасо*. Етнос мосі та народи гур. *Сенегал*. Консолідація волоф та фульбе. Племінні етноси групи манде. Кабо-Верде. Острівний статус. *Гвінея*. Нижня частина (народ сусу). Середня частина (фульбе). Лісова частина (малінке). *Кот д'Івуар*. Народи групи акан. Народи манде. Північно-східна частина (сенуфо). Народ кру. *Гана*. Консолідація ашанті. *Гвінея-Бісау* (баланде). *Сьєрра-Леоне* (темне та менде). *Ліберія* Етноконсолідаційні процеси в народів кру. *Того*. Південна частина країни (еве, ква). Північна частина (народи гур). *Бенін*. Південь країни (фон, йоруба). Північ (народи гур). *Нігерія*. Домінування ібо. Джерела етносепаратизму: хауса, йоруба, едо, іджо, ібібіо, екой, боки, канурі, нупе, ігала, ідома, тів, джукун. *Камерун*. Приморський регіон (народи банту). Південно-західний регіон (бамілеке, бамум, тікар). Північ та Центр (територія середньовічної держави Мандара; етноси мандара та фульбе). Південь країни (етнос фанг). *Габон*. Етнос фанг та етноси півдньої частини країни. *Екваторіальна Гвінея*. Острів Біоко (бубі). Материкова частина країни (фанг). *Сан-Томе і Принсіпі*. Острівний статус. *Центрально-Африканська Республіка*.

Консолідаційні процеси. *Руанда та Бурунді*. Ворожнеча хуту та тутсі. *Демократична республіка Конго (Кіншаса) та Республіка Конго (Браззавіль)*. Сепараційні процеси в середовищі баконго, групи етносів монго, куба, луба, конджо, азанде, тутсі. *Ангола*. Джерела етно-сепаратизму: чокве та лунда, овімбунду, лучазі, ньянека. *Намібія*. Північний район (овамбо). Південний район (гогентоти, бушмени, бури, німці, англійці). *Південно-Африканська Республіка*. Апартеїд. Панафриканізм. Бури, коса, зулу, педі, дебеле, венда, тсвана, сото, свазі, тсонга. *Ботсвана* (тсвана). *Свазіленд* (свазі). *Лесото* (сото). *Зімбабве* Протиріччя між етносами шона та матебеле. *Замбія* (бемба, лунда, лозі, нгоні). *Малаві* (етнос малаві). *Мозамбік* (макуа, тсонга, яо, малаві, шона, маконде). *Мадагаскар* (мальгаші). *Маврикій* (індомаврикійці, франко-афро-мальгаське населення, креоли, китайці, араби). Формування специфічного етносу переселенців. *Сейшельські острови*. Процес міжетнічної інтеграції. Мова «кріо» (суміш французької, англійської, суахілі та малагасійської мов). *Комори* (суахілі). *Реюньйон* (колонія Франції). *Французькі колонії*: острови Європи, Жуан-ді-Нова, Бассас-да-Індія, Крозе, Кергелен, Сен-Поль, Амстердам. *Танзанія* (суахілі, ньямвезі, сукума, ньятуру, хайя, зінза, хехе, бена, погоро, шамбала, масаї, мбунгве, джагга, зарамо, сагара, гого, маконде, ангона, хуту, кереве, квайя, курія, яо). *Уганда*. Узгодження адміністративного поділу країни із етнічними територіями етносів ганда, ньянколе, торо, карамоджа, ачолі, ньоро, ланго, тесо, сога, мору-маді, нанді, гішу, луо, лух'я, тутсі. *Кенія* (луо, лух'я, кікуя, камба, нанді, сук, туркана, суахілі, сомалі, галла, масаї). *Сомалі*. Конфлікт з Ефіопією. Боротьба за етнічні землі сомалійців. *Джібуті* (племена афарів та ісса). *Ефіопія*. Амхара та галла – етнічне ядро країни. Сепарація тіграї, сідамо та сомалі. *Еритрея* – наймолодша африканська держава. Консолідуюча роль етносу тігре. *Судан*. Міжетнічні протиріччя в країні. Протистояння північного арабського Судану із південними повсталими нілотськими народами (дінка, нуери, азанде, барі, мурле). Утворення Південного Судану. Араби Кордофану, Дайфуру та Нубії. Неарабізований північний етнос беджа.

Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки. *Канада*. Етнополітична специфіка регіонів. Квебек (франкоканадці). Саскачеван (вихідці з Східної Європи). Акада. Ньюфаундленд. Арктика (ескімоси та індіанці). Ванкувер. Онтаріо. *США*. Етносоціальна та етнополітична специфіка регіонів. Техас. Оклахома. Нова Мексика. Західні штати. Арізона. Луїзіана. Каліфорнія. Орегон. Мічиган (озерні штати Америки). Південні штати. Нова Англія. Аляска. Гавайські острови. *Мексика*. Ч'япас (цильтат-цоцилі). Юкатан (майя). Оахака (міштеки та сапотеки). Табаско (чонтоли та чоли). Центральна та Північна Мексика. *Континентальні*

держави Центральної Америки (Гватемала, Беліз, Гондурас, Сальвадор, Нікарагуа, Коста-Ріка, Панама). Етноконсолідаційні та націотворчі процеси зближення метисованого населення. *Острівні держави та колонії басейну Карибського моря* (Куба, Гаїті, Домініканська Республіка, Ямайка, Багамські острови, Сент-Кітс і Невіс, Антигуа і Барбуда, Домініка, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Барбадос, Гренада, Тринідад і Тобаго). Консолідаційні процеси та сепараційні процеси (Невіс). *Колоніальні території. Британські колонії.* Кайманові острови, острови Кайкос та Теркс, Британські Вірджинські острови, Ангілья, Монтсеррат, Бермудські острови. *Французькі колонії.* Гваделупа та північно-східна частина о.Сен-Мартен, Мартиніка, Сен-Бартельмі. *Голландські колонії.* Аруба. Антильські острови. Саба. Сінт-Естатіус та південно-західна частина о.Сен-Мартен. *Американські колонії.* Американські Вірджинські острови та Пуерто-Ріко.

Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки. Перша група країн (етнополітично стабільні держави). Аргентина, Уругвай, Парагвай, Чилі. Друга група країн (етнополітично нестабільні держави). Бразилія, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія. Проміжна група країн. Венесуела, Гайана, Суринам, Гвіана. *Аргентина.* Гуачо – основа аргентинської нації (креоли, індіанці, іспанці). Претензії щодо Фолклендських (Мальвінських) островів. *Уругвай.* Консолідаційні процеси. Асиміляція індіанців чарруа. *Парагвай.* Специфіка тупі-гуарані. *Чилі.* Етносоціальна самобутність мапуче (арауканів). *Бразилія.* Північно-східна частина. Штати Пара і Амапа. Каболо (метисне населення). Східне узбережжя. Штат Байя та прибережні штати. Мулати. Центральна частина країни. «Гаушо» – еталон «чистого» бразилійця. Південні райони. Мова «лінгва-жерал». Індіанці, північні португальці, вихідці з Східної Європи. Амазонія. Індіанське населення. Араваки (штати Родонія та Акрі). *Болівія, Перу та Еквадор.* Індіанський народ кечуа. Опозиційні етнополітичні рухи. Народ аймара. *Колумбія.* Південь країни. Індіанське населення. Ультраліві організації бойоків. Армії наркобаронів. Провінція Антіохія (баски, грузини, араби). Північно-східна частина країни. Негритянський етнічний елемент («колумбійське Конго»). Провінція Чосо. Інтеграція з Панамою. *Венесуела, Гайана, Суринам, Французька Гвіана, Фолклендські острови.* Етноконсолідаційні на національно-державні процеси.

МОДУЛЬ 2
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

ТЕМА 7.
НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА НАЦІОНАЛЬНА АВТОНОМІЯ

Моноетнічні, поліетнічні та багатонаціональні держави. Типи поліетнічних держав за Дж. Ротшильдом. Моноетнічна держава. Статус Японії. Держава з поліетнічним складом населення. Статус України. Поліетнічна держава. Статус США. Багатонаціональна держава. Статус Російської Федерації, Канади, Бельгії.

Шляхи формування національних держав. Причини виникнення держав. Формування націй та утворення держав. Концепція Е. Сміта. «Латеральні» та «вертикальні» етнічні спільноти. Бюрократична інкорпорація та народнокультурна мобілізація. Концепція Ю. Габермаса. Західна Європа. Центральна Європа. Країни третього світу. Країни Східної та Південно-Східної Європи. П'ять шляхів формування національних держав. Трансформація династичної державної структури (Данія, Швеція). Революційний шлях (Франція). Об'єднання земель та національна консолідація (Німеччина, Італія). Розпад імперій та багатонаціональних державних утворень (Австро-Угорщина, Османська імперія, СРСР, Югославія). Розпад колоніальної системи та утворення національних держав (країни третього світу).

Національно-державні автономії. Атрибути державності. Вищий ступінь автономізації етнічної спільноти. Каракалпакстан (Узбекистан). Абхазія, Аджарія (Грузія). Нахичевань (Азербайджан). Рисизи та перспективи національно-державних утворень.

Національно-територіальні автономії. Розмежування повноважень між центром та суб'єктом автономії. Адміністративна, культурно-мовна сфери. Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста, Фріулі-Венеція-Джулія (Італія). Країна Басків, Каталонія, Галісія (Іспанія). Аландські острови (Фінляндія). Фарерські острови, Гренландія (Данія). Індіанські резервації в США.

Національно-культурні автономії. Екстериторіальна форма автономізації. Концепції О. Бауера та К. Реннера. Корпоративна форма національно-культурної автономії. Шведська народна асамблея Фінляндії. Рада національних меншин при уряді Австрії. Саамські парламенти в країнах Скандинавії (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Карелія і Кольський півострів). Персональна форма національно-культурної автономії. Національно-культурні товариства та земляцтва. Релігійні організації,

національне шкільництво, культурно-мистецькі заклади, засоби масової інформації.

Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект). Конфедерації в минулому. Сучасні типи конфедерацій. Співтовариство (співдружність). Європейський Союз. СНД. Асоціація. Асоційована державність. США: Пуерто-Рико, Північні Маріанські острови, Гуам, Федеративні штати Мікронезії, Маршаллові острови, Палау. Нова Зеландія: острови Кука та Ніуе. Франція: Монако, Нова Каледонія. Швейцарія: князівство Ліхтенштейн. Італія: Сан-Марино. Нідерланди: Аруба, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерландські Антіли). **Федерасі.** Данія: Фарерські острови, Гренландія. Фінляндія: Аландські острови. Португалія: Азорські острови, Мадейра. Велика Британія: Гернсі, Джерсі, острів Мен. Індія: Джамму і Кашмір. **Кондомініум.** Долина Андорри. Ліга. НАТО. Ліга арабських держав.

ТЕМА 8.

ЕМПІРИЧНІ МОДЕЛІ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Суб'єкти етнополітики. Розмежування «етнополітики», «етнонаціональної політики», «етнічної політики», «національної політики», «державної політики». Етнополітика як взаємини держави та етносів. Етнополітика як система. Складові (суб'єкти) етнополітики. Держава. Етнічність та її політизація. Титульна нація (державотворчий етнос). Корінний народ. Етнічна / національна меншина. Типологія національних меншин. Законодавче забезпечення прав національних меншин. Формування політичних партій та громадських організацій. Етнічне представництво.

Расистська модель етнополітики. Вертикально-ієрархічна модель за Дж. Ротшильдом. Виникнення ідеології расизму. Праці Ж. Гобіно, Л. Вольтмана, Г. Гюнтера. Теорії спадкового інтелекту. Євгеніка. Реалізація расистської моделі етнополітики в нацистській Німеччині. Апартеїд у Південно-Африканській Республіці.

Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики. Теорія «плавильного тигля» та концепція «томатного супу». Стандарт WASP у США. Концепція і практика злиття соціалістичних націй у «радянський народ». Інтеграційна модель етнополітики сучасної Франції та Туреччини. Позитиви та недоліки.

Етнополітична модель мультикультуралізму. Концепт мультикультуралізму. Студії мультикультуралізму В. Кимлічки, Ч. Тейлора та ін. Модель «паралельної етнічної сегментації» та «перехрещена сітка» за Дж. Ротшильдом. Законодавче та інституційне забезпечення моделі мульт-

тикультуралізму. Етнополітична практика мультикультуралізму в Індії, Канаді, Швеції, Австралії, Великій Британії. Успіхи та прораханки.

ТЕМА 9.

МЕНЕДЖМЕНТ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

Причини виникнення етнополітичних конфліктів. Визначення поняття «етнополітичний конфлікт». Етнотериторіальні суперечки та претензії. Боротьба за ресурси та власність. Зміни у системі розподілу праці. Прагнення до зміни статусу місцевих етнічних еліт. Порухення прав національних меншин. Історична пам'ять дискримінованих етнічних груп.

Динаміка етнополітичних конфліктів. Латентна передконфліктна стадія. Зростання етноцентризму. Посилення функціонування негативних стереотипів. Зниження соціальної та етнічної толерантності. Наростання агресії. Небажання пошуків компромісних рішень. Психологічна готовність сторін до боротьби. Конфліктна стадія. Кризова ситуація. Війна. Тероризм. Взаємні поступки. Пошук шляхів розв'язання конфлікту. Стадія врегулювання етноконфліктної ситуації. Перетворення «образу ворога» на «образ партнера». Орієнтація на співпрацю. Досягнення консенсусу.

Типологія етнополітичних конфліктів. Етнополітичні конфлікти за характером дії етноконфліктуючих сторін. Насильницькі та ненасильницькі конфлікти. Етнополітичні конфлікти за особливостями суб'єктів супротивних сторін. Конфлікти між етнічними групами та державою. Конфлікти між етнічними групами. Етнополітичні конфлікти за сферами проявів та причинами виникнення. Етнотериторіальні, етноекномічні, етноісторичні, етнокультурні, етнопсихологічні, етноідеологічні конфлікти. Етнополітичні конфлікти на пострадянському просторі. Конфлікти пов'язані із возз'єднанням розділених етносів. Конфлікти, породжені прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення. Конфлікти, пов'язані із претензіями на територію сусідньої держави. Конфлікти, породжені перебуванням депортованих етносів на території інших держав. Конфлікти, пов'язані із прагненням легітимації соціально-політичної зверхності титульної нації. Конфлікти, пов'язані з дискусіями про державну мову.

Стратегії етнополітичної деплюралізації. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії усунення або/і деполітизації етнічних розмежувань. Насильницькі методи. Геноцид. Етнічні депортації. Примусовий метод: штучно стимульована асиміляція. Консенсусні

методи: інтеграція та політика мультикультуралізму. Територіальний метод: розподіл держави (сецесія).

Стратегії етнополітичної інженерії. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії управління етнічних розмежувань. Примусовий метод: контроль (етнічне домінування). Консенсусний метод (консоціація, арбітрування). Територіальні практики врегулювання етнополітичних конфліктів. Регіональна автономія в унітарній державі. Федералізм. Кантонізація. Стратегії миротворчості. Підтримка миру. Заключення миру.

Тема 10.

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Центральна виконавча ланка етнополітичного менеджменту країн Центрально-Східної Європи. Урядові ради з питань національних меншин та етнічних груп. Консультативно-дорадчі органи з прав національних меншин при міністерствах. Емпіричні практики (на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії).

Парламентський формат захисту прав національних меншин країн Центрально-Східної Європи. Депутатські групи та комісії з питань захисту прав етнічних груп і національних меншин. Емпіричні практики (на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії).

Регіональний та місцевий рівні етнополітичного менеджменту країн Центрально-Східної Європи. Консультативні та дорадчі органи у справах національних меншин та етнічних груп. Регіональні та місцеві органи влади. Емпіричні практики (на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії).

Тема 11.

ДЕРЖАВНА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Етнодемографічна динаміка України. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Депопуляція. Еміграційні та імміграційні потоки. Зменшення чисельності росіян, євреїв. Збільшення представників окремих етнічних спільнот (кримські татари, вірмени, азербайджанці, грузини). Ідентифікація етнографічних груп (гуцули, русини, лемки, бойки, литвини, поліщуки). *Етномовні тенденції в українському суспільстві.* Російськомовність українців. Збільшення україномовності окремих національних меншин (поляки, євреї, німці, роми, білоруси). Зростання російськомовності окремих національних

меншин (білоруси, молдавани, болгари, роми, кримські татари, азербайджанці, гагаузи). Тенденції іноетнічної акультурації, асиміляції та міжетнічної консолідації.

Етнодемографічна структура населення Закарпаття. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Регіональна стабільність. Компактність проживання національних меншин у селах (угорці, румуни, словаки, німці). Урбанізованість меншин (росіяни, білоруси, роми, словаки, євреї). Зменшення чисельності угорців, росіян, білорусів, словаків, євреїв. Збільшення чисельності румунів і ромів. Ситуативність німецької етноідентичності. **Етномовні тенденції в Закарпатській області.** Домінування рідномовної ідентичності (українці, румуни, угорці). Мовна асиміляція етнічних груп (українізація: німці, словаки, поляки, чехи, болгари; русифікація: білоруси, євреї, татари, вірмени). Угорськомовність ромів. Мовна ідентичність волохів. Ендогамність етнічних груп (українці, румуни, угорці, роми). Екзогамність етнічних груп (росіяни, білоруси, словаки, євреї, німці).

Формування політико-правових засад етнополітики України. Закон «Про мови в Українській РСР». Деларація про державний суверенітет. Декларація прав національностей України. Заборона всіх форм дискримінації. Вільне використання рідної мови. Національно-адміністративна автономія. Закони України «Про корінні народи України» та «Про національні меншини (спільноти) в Україні». Визначення національної меншини. Право на національно-культурну автономію. Право на вільне обрання та відновлення національності. Право на вільне встановлення та підтримання зв'язків з особами своєї національності та їх громадськими організаціями за межами України. Асигнування державного бюджету на розвиток національних меншин. Закон України «Про освіту». Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

ТЕМА 12.

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УКРАЇНІ

Урядовий рівень етнополітичного менеджменту України. Державний комітет у справах національностей при Кабінеті Міністрів України та його трансформація. Структура та функції комітету. Департамент у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Відділ національних меншин української діаспори. Відділ мовної політики. Державна міграційна служба України. Структура інституції. Документування іноземців. Робота з набуття статусу біженця, додаткового захисту або громадянства України. Структура та функції Державної

служби з етнополітики та свободи совісті (з 2019 року). Експертна рада Міністерства культури України з питань етнополітики. Відділ змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин Директорату дошкільної та шкільної освіти Головного управління загальної середньої та дошкільної освіти при Міністерстві освіти і науки України.

Парламентський рівень етнополітичного менеджменту України.

Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин Верховної Ради України. Правова база діяльності комітету. Структура комітету. Законопроектна робота. Засідання та заходи комітету. Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Регіональний рівень етнополітичного менеджменту України.

Управління (відділи) у справах національностей при обласних державних адміністраціях. Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної / військової адміністрації. Організаційна структура. Напрями роботи. Адміністративні послуги. Центр культур національних меншин Закарпаття. Постійна комісія з питань освіти, науки, культури, духовності, молодіжної політики, фізкультури і спорту, національних меншин та інформаційної політики Закарпатської обласної ради.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1. Теоретичні засади етнополітики						
Тема 1. Предмет та завдання етнополітики	2	2				
Тема 2. Теорії етносу та концепції етнічності	6	4				2
Тема 3. Етнос як соціальна система	4	2				2
Тема 4. Етнографічна мозаїчність етносів	6	2				4
Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	12		6			6
Тема 6. Етнополітичні процеси в сучасних країнах світу	24	2	4		14	4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	56	14	10		14	18
Модуль 2. Практичні аспекти етнополітичного менеджменту						
Тема 7. Національна держава та національна автономія	6	4				2
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітичного менеджменту	4	2				2
Тема 9. Менеджмент етнополітичного конфлікту	10	2	4			4
Тема 10. Етнополітичний менеджмент у країнах Центрально-Східної Європи	26	2	4		16	4
Тема 11. Державна етнонаціональна політика України	6	2				4
Тема 12. Етнополітичний менеджмент в Україні	10	2	4			4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	64	16	12		16	20
Разом за семестр	120	30	22		30	40

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Предмет та завдання етнополітики	4	2				2
Тема 2. Теорії етносу та концепції етнічності	8	2				6
Тема 3. Етнос як соціальна система	4					4
Тема 4. Етнографічна мозаїчність етносів	4					4
Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	28			24		4
Тема 6. Етнополітичні процеси в сучасних країнах світу	6					6
Тема 7. Національна держава та національна автономія	6	2				4
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітичного менеджменту	6	2				4
Тема 9. Менеджмент етнополітичного конфлікту	4					4
Тема 10. Етнополітичний менеджмент у країнах Центрально-Східної Європи	34	2		26		6
Тема 11. Державна етнонаціональна політика України	8	2				6
Тема 12. Етнополітичний менеджмент в Україні	8	2				6
Разом за семестр	120	14			50	56

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	6	
2.	Тема 9. Менеджмент етнополітичного конфлікту	4	
3.	Тема 10. Етнополітичний менеджмент у країнах Центрально-Східної Європи	4	
4.	Тема 11. Державна етнонаціональна політика України	4	
5.	Тема 12. Етнополітичний менеджмент в Україні	4	
Разом		22	

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1.

СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР

(6 год.)

1. Географічна класифікація народів світу.
 - знати субрегіони Європи, Азії та Америки + автохтонні етнічні групи, які там проживають (за аналогією з картою). Для цього варто взяти до уваги етнічний склад окремих держав. Наприклад, у Великій Британії (Північна Європи) проживають: англійці, шотландці, валійці, ольстерці (північні ірландці), гели, корнці, менці. Доречно довідково познайомитися, у якому регіоні держави ці етнічні групи зосереджені компактно. За таким алгоритмом можна працювати по іншим країнам світу.
2. Релігійна класифікації народів світу.
 - вірування та ранні форми релігії;
 - етнічні (національні) релігії;
 - світові релігії.
3. Етнолінгвістична класифікація народів світу.
 - індоєвропейська сім'я етносів і мов;
 - семіто-хамітська сім'я етносів і мов;
 - картвельська сім'я етносів і мов;
 - північно-кавказька сім'я етносів і мов;
 - уральська сім'я етносів і мов;
 - алтайська сім'я етносів і мов.

Рекомендована література:

1. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. С. 170–203 (Розділ 10. Класифікації етносів).

Субрегіони Європи (за геосхемою ООН)

Методичний коментар

У рамках теми практичного заняття студентам необхідно вивчити та вміти застосовувати на практиці, використовуючи політичну карту класифікації етносів світу (за географічним, релігійним та етнолінгвістичним критеріями).

На практичному занятті викладач, крім усного фронтального опитування студентів із викликом до карти, у вибірковій формі (з відповідним поділом студентів на 2-3 варіанти) дає також письмове завдання прокла-

фікувати 5 етносів – представників різних етнолінгвістичних сімей. Час виконання – 15 хвилин.

Зокрема, студенти повинні чітко класифікувати наступні етноси: поляки; чехи; серби; хорвати; боснійці; італійці; валлони; французи; румуни; греки; вірмени; ірландці; німці; фламандці; шотландці; албанці; євреї; араби; перси (іранці); цигани; грузини; чеченці; осетини; абхази; кримські татари; гагаузи; караїми; китайці; японці; баски.

N.B. Приклад правильної відповіді на питання про базові класифікації угорського етносу:

Географічна класифікація	Релігійна класифікація	Лінгвістична класифікація
Східна Європа	Католицизм, протестантизм (реформатська церква)	Фіно-угорська група Уральської мовної сім'ї

Тема 2.

МЕНЕДЖМЕНТ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

(4 год.)

1. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
 - а) насильницькі методи (геноцид, етнічні депортації);
 - б) примусовий метод (асиміляція);
 - в) консенсусні методи (інтеграція, політика мультикультуралізм; сецесія).
2. Стратегії етнополітичної інженерії.
 - а) примусовий метод (контроль / домінування);
 - б) консенсусні методи (консолідація, арбітрування; федералізація, кантонізація, регіональна автономія).
3. Мирне врегулювання як трансформація насильницького конфлікту на стадії деескалації.
 - а) завершення насильницького конфлікту;
 - б) труднощі мирного врегулювання насильницького етнополітичного конфлікту;
 - в) пошуки шляхів виходу з насильницького етнополітичного конфлікту.
4. Постконфліктне миробудівництво як трансформація етнополітичного конфлікту на стадії після мирного врегулювання.
 - а) сутність та завдання постконфліктного миробудівництва;

- б) попередження рецидивів насилля та встановлення негативного миру;
 - в) консолідація стійкості позитивного миру.
5. Стратегії миробудівництва в етнічно розмежованих суспільствах.
- а) стратегії внутрішніх змін;
 - б) стратегії міжкультурного діалогу;
 - в) стратегії структурних перетворень.

Рекомендована література:

1. Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2005. С. 321–404 (Гл. 8,9) ¹.

Тема 3.

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

(4 год.)

- 1. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Республіці Польща.
- 2. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці.
- 3. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Угорщині.
- 4. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Румунії.

Рекомендована література:

- 1. Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи / Колективна монографія. Львів: Видавництво «Сорока», 2019. 184 с.
- 2. Етнополітичні процеси в країнах Центральної Європи [М. Зан, Н. Кічера, Є. Кіш, П. Леньо, Г. Мелеганіч]. *Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть*: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендьел. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. С. 287–346.
- 3. Зан М. Особливості функціонування представницької демократії етнічних меншин в Угорщині. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. Випуск 23. С. 150–157.

¹ Вмотивоване використання рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

4. Зан М.П. Інституційний дизайн етнополітики та політичне представництво етнічних меншин Республіки Польща. *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. № 16. С. 5–13.
5. Зан М.П. Інституційні механізми етнополітики та політична репрезентація етнічних меншин Словацької Республіки. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 1. Одеса, 2019. С. 88–96.
6. Зан М.П. Політичне представництво етнічних меншин Румунії: інституційний та діяльнісний виміри. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Серія Політичні науки. Випуск 83 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. С. 139–157.

Тема 4.

ДЕРЖАВНА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ (4 год.)

1. Декларація прав національностей України.
2. Закон України «Про корінні народи в Україні».
3. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
4. Мовна політика в Україні:
 - а) Закон України «Про освіту» (ст. 7);
 - б) Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 5);
 - в) Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».
5. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин України.

Рекомендована література:

I. Законодавство:

6. Декларація прав національностей України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>
7. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
8. Закон України «Про корінні народи в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
9. Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
10. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Стаття 7).
11. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (Стаття 5).

II. Посібники, статті:

12. Гетьманчук М. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні. *Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи* / Колективна монографія. Львів: Видавництво «Сорока», 2019. С. 25–36.
13. Зан М.П. Дилема захисту мовних прав угорської етнічної громади Закарпаття в контексті прийняття нового Закону України «Про освіту». *Гілея: науковий вісник*. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 138 (11). Ч. 3. Політичні науки. С. 62–66.
14. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.

Тема 5.

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УКРАЇНІ

(4 год.)

1. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
2. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
3. Регіональний рівень етнополітичного менеджменту в Україні. Досвід Закарпаття.

Рекомендована література:

I. Інтернет-ресурси:

1. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/>
2. Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин. URL: <http://kompravlud.rada.gov.ua/>
3. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>
4. Департамент культури, національностей та релігій Закарпатської обласної військової адміністрації. URL (1): <https://carpathia.gov.ua/pidrozdili-oda/departament-kulturi-nacionalnostej-ta-religij?v=61e96625d5372;> URL (2): <https://www.facebook.com/search/top?q=%D0%B4%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%2C%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D>

1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D1%82%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D0%B9...

5. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkyltyr.pp.ua/>

II. Монографії, статті:

6. Андріяш В.І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
7. Зан М.П. Порівняльний аналіз етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці та Україні (за результатами експертного опитування). *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 2. Одеса, 2020. С. 177–184.
8. Зан М.П. Структурно-функціональні особливості етнополітичного менеджменту в Україні та Румунії: компаративний вимір. *Політичне життя*. 2019. Вип. 4. С. 22–31.
9. Котигоренко В.О. Становлення державного етнополітичного менеджменту в Україні. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6. С. 48–63.
10. Підбережник Н. Інституційний механізм публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4 (35). С. 104–112.
11. Червеняк К. Інституційне забезпечення державної етнонаціональної політики в Україні. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 137. С. 358–362.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «*Етнополітичний менеджмент*» в рамках *першого модульного контролю* передбачає два варіанти (на вибір студента):

- підготовку та захист *реферату*²;
- підготовку та захист *електронної презентації*.

ПІДГОТОВКА АНАЛІТИЧНОГО ЗВІТУ СТОСОВНО ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ³

1. Етнополітична ситуація в Словаччині.
2. Етнополітична ситуація в Чехії.
3. Етнополітична ситуація в Польщі.
4. Етнополітична ситуація в Угорщині.
5. Етнополітична ситуація в Румунії.
6. Етнополітична ситуація в Молдові.
7. Етнополітична ситуація в країнах колишньої Югославії (на вибір).
8. Етнополітична ситуація у Бельгії.
9. Етнополітична ситуація у Нідерландах.
10. Етнополітична ситуація у Великій Британії.
11. Етнополітична ситуація в Німеччині та Австрії.
12. Етнополітична ситуація у Франції.
13. Етнополітична ситуація в Іспанії.
14. Етнополітична ситуація в Італії.
15. Етнополітична ситуація Греції та на Кіпрі.
16. Етнополітична ситуація в малих країнах Європи (Люксембург, Ліхтенштейн, Монако, Андорра, Сан-Маріно).
17. Етнополітична ситуація в скандинавських країнах (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія).
18. Етнополітична ситуація в європейській частині Російській Федерації.
19. Етнополітична ситуація в азійській частині Російській Федерації.
20. Етнополітична ситуація в країнах Середньої Азії (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан).
21. Етнополітична ситуація в Грузії.
22. Етнополітична ситуація у Вірменії та Азербайджані.
23. Етнополітична ситуація в Туреччині.

² Примітка: 1) бібліографічні посилання мають бути оформлені відповідно до сучасних методичних вимог.

³ Оцінка етнополітичної ситуації країни включає: 1) кількісну характеристику етнічного, мовного, релігійного, расового складу населення; 2) аналіз проблемних ситуацій; 3) варіанти вирішення етнополітичних проблем.

24. Етнополітична ситуація в Ізраїлі.
25. Етнополітична ситуація в Іраку.
26. Етнополітична ситуація в Ірані.
27. Етнополітична ситуація в Афганістані.
28. Етнополітична ситуація в Пакистані.
29. Етнополітична ситуація в Індії.
30. Етнополітична ситуація в Китаї.
31. Етнополітична ситуація в Індонезії.
32. Етнополітична ситуація на Філіппінах.
33. Етнополітична ситуація в Нігерії.
34. Етнополітична ситуація в державах Конго.
35. Етнополітична ситуація в Танзанії.
36. Етнополітична ситуація в Уганді.
37. Етнополітична ситуація в Руанді та Бурунді.
38. Етнополітична ситуація в Ефіопії та Еритреї.
39. Етнополітична ситуація в Судані.
40. Етнополітична ситуація в Південно-Африканській Республіці.
41. Етнополітична ситуація у Канаді.
42. Етнополітична ситуація у США.
43. Етнополітична ситуація в Мексиці.
44. Етнополітична ситуація у Бразилії.
45. Етнополітична ситуація в Болівії, Перу та Еквадорі.
46. Етнополітична ситуація в Колумбії.
47. Етнополітична ситуація в Австралії.
48. Етнополітична ситуація в Новій Зеландії.
49. Етнополітична ситуація в Папуа-Новій Гвінеї.
50. Етнополітична ситуація в Океанії.

Індивідуальна робота студента навчальної дисципліни **«Етнополітичний менеджмент»** в рамках другого модульного контролю передбачає два варіанти (на вибір студента):

- 1) підготовка *структурно-логічної схеми та опису структури етнополітичного менеджменту* однієї з обраних країн світу (на вибір);
- 2) *кологвіум з прочитаної наукової монографії* (перелік варіантів подається нижче).

Перше завдання включає **опис структури етнополітичного менеджменту** (тобто, аналіз урядового, парламентського та регіонального його рівнів + законодавство + ілюстрації у формі схем, таблиць, фото + бібліографія використаних джерел) **однієї з нижче вказаних держав** (на вибір):

1. Республіка Білорусь.
2. Республіка Молдова.
3. Російська Федерація.
4. Литовська Республіка.
5. Латвійська Республіка.
6. Естонська Республіка.
7. Республіка Словенія.
8. Республіка Хорватія.
9. Республіка Чорногорія.
10. Північна Македонія.
11. Республіка Сербія.
12. Боснія та Герцеговина.
13. Республіка Косово.
14. Республіка Болгарія.
15. Республіка Албанія.

ПЕРЕЛІК ПРОПОНОВАНИХ НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ НА КОЛОКВІУМ (на вибір студента):

1. Андріяш В.І. Державна етнонаціональна політика в умовах глобалізації. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
2. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. К.: Світогляд, 2004. 722 с.
3. Надолішній П.І. Розбудова нової системи врядування в Україні: Етнонаціональний аспект (теоретико-методологічний аналіз). К., Одеса: Вид-во УАДУ, Астропринт, 1999. 304 с.

Додатково (за бажанням здобувача) ⁴:

4. Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2005. 472 с.
5. Тишков В.А. Опыт этнологического мониторинга. М.: ИЭА РАН, 2005. 188 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 1

1. Предметна сфера етнополітики.
2. Принципи, методи та функції етнополітики.
3. Етнополітичний менеджмент у системі соціогуманітарних наук.

⁴ Вмотивоване використання рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

4. Інформаційна база етнополітики.
5. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
6. Соціальні теорії етносу.
7. Примордіалістські концепції етнічності.
8. Інструменталістська концепція етнічності.
9. Конструктивістська концепція етнічності.
10. Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів.
11. Етнічна свідомість, самосвідомість та етнічна самоідентифікація особи.
12. Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми.
13. Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів.
14. Спільність території формування етносів (етнічна територія).
15. Історико-етнографічні регіони: поняття, джерела формування та політизація.
16. Субетноси: поняття, джерела формування та політизація.
17. Етнографічні групи: поняття, джерела формування та політизація.
18. Географічна класифікація етносів світу.
19. Релігійна класифікація етносів світу.
20. Расово-антропологічна класифікація етносів світу.
21. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
22. Семіто-хамітська, картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
23. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
24. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
25. Етнополітичні процеси у країнах Європи.
26. Етнополітичні процеси в Російській Федерації.
27. Етнополітичні процеси в країнах Азії.
28. Етнополітичні процеси в країнах Африки.
29. Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки.
30. Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 2

1. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
2. Шляхи формування національних держав.
3. Національно-культурні автономії.
4. Національно-територіальні автономії.
5. Національно-державні автономії.

6. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
7. Суб'єкти етнополітики.
8. Расистська модель етнополітики.
9. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
10. Етнополітична модель мультикультуралізму.
11. Причини виникнення етнополітичних конфліктів.
12. Динаміка етнополітичних конфліктів.
13. Типологія етнополітичних конфліктів.
14. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
15. Стратегії етнополітичної інженерії.
16. Мирне врегулювання як трансформація насильницького конфлікту на стадії деескалації.
17. Постконфліктне миробудівництво як трансформація етнополітичного конфлікту на стадії після мирного врегулювання.
18. Стратегії миробудівництва в етнічно-розмежованих суспільствах.
19. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Республіці Польща.
20. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці.
21. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Угорщині.
22. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Румунії.
23. Декларація прав національностей України.
24. Закон України «Про корінні народи в Україні».
25. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
26. Мовна політика в Україні.
27. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні.
28. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
29. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
30. Регіональний рівень етнополітичного менеджменту в Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (денна форма)

1. Предметна сфера етнополітики.
2. Принципи, методи та функції етнополітики.

3. Етнополітичний менеджмент у системі соціогуманітарних наук.
4. Інформаційна база етнополітики.
5. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
6. Соціальні теорії етносу.
7. Примордіалістські концепції етнічності.
8. Інструменталістська концепція етнічності.
9. Конструктивістська концепція етнічності.
10. Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів.
11. Етнічна свідомість, самосвідомість та етнічна самоідентифікація особи.
12. Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми.
13. Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів.
14. Спільність території формування етносів (етнічна територія).
15. Історико-етнографічні регіони: поняття, джерела формування та політизація.
16. Субетноси: поняття, джерела формування та політизація.
17. Етнографічні групи: поняття, джерела формування та політизація.
18. Географічна класифікація етносів світу.
19. Релігійна класифікація етносів світу.
20. Расово-антропологічна класифікація етносів світу.
21. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
22. Семіто-хамітська, картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
23. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
24. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
25. Етнополітичні процеси у країнах Європи.
26. Етнополітичні процеси в Російській Федерації.
27. Етнополітичні процеси в країнах Азії.
28. Етнополітичні процеси в країнах Африки.
29. Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки.
30. Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки.
31. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
32. Шляхи формування національних держав.
33. Національно-культурні автономії.
34. Національно-територіальні автономії.
35. Національно-державні автономії.
36. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
37. Суб'єкти етнополітики.

38. Расистська модель етнополітики.
39. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
40. Етнополітична модель мультикультуралізму.
41. Причини виникнення етнополітичних конфліктів.
42. Динаміка етнополітичних конфліктів.
43. Типологія етнополітичних конфліктів.
44. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
45. Стратегії етнополітичної інженерії.
46. Мирне врегулювання як трансформація насильницького конфлікту на стадії деескалації.
47. Постконфліктне миробудівництво як трансформація етнополітичного конфлікту на стадії після мирного врегулювання.
48. Стратегії миробудівництва в етнічно-розмежованих суспільствах.
49. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Республіці Польща.
50. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці.
51. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Угорщині.
52. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Румунії.
53. Декларація прав національностей України.
54. Закон України «Про корінні народи в Україні».
55. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
56. Мовна політика в Україні.
57. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні.
58. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
59. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
60. Регіональний рівень етнополітичного менеджменту в Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (заочна форма)

1. Предметна сфера етнополітики.
2. Принципи, методи та функції етнополітики.
3. Етнополітичний менеджмент у системі соціогуманітарних наук.
4. Інформаційна база етнополітики.
5. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
6. Соціальні теорії етносу.
7. Примордіалістські концепції етнічності.
8. Інструменталістська концепція етнічності.
9. Конструктивістська концепція етнічності.

10. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
11. Шляхи формування національних держав.
12. Національно-культурні автономії.
13. Національно-територіальні автономії.
14. Національно-державні автономії.
15. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
16. Суб'єкти етнополітики.
17. Расистська модель етнополітики.
18. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
19. Етнополітична модель мультикультуралізму.
20. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Республіці Польща.
21. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці.
22. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Угорщині.
23. Структура та функції етнополітичного менеджменту в Румунії.
24. Закон України «Про корінні народи в Україні».
25. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
26. Мовна політика в Україні.
27. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні.
28. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
29. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту в Україні.
30. Регіональний рівень етнополітичного менеджменту в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Бородінов В.Д. Етнополітологія : Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. 396 с.
2. *Етнополітичні процеси в країнах Центральної Європи [М. Зан, Н. Кічера, Є. Кіш, П. Леньо, Г. Мелеганіч]. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендъел. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. С. 287–346.*
3. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. 200 с.
4. Куць О.М. Етнополітологія: Навчальний посібник для студентів-політологів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. 268 с.
5. Матвієнків С.М. Етнополітологія / Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030104 «Політологія». Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 80 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3675.pdf>

Допоміжна література⁵:

1. Аванесова Е.Г. Этнополитология: учебно-методическое пособие для студентов-политологов. Томск: издательский дом Томского государственного университета, 2017. 62 с. URL: <https://core.ac.uk/reader/287447430>
2. Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2005. 472 с.
3. Андріяш В.І. Державна етнонаціональна політика в умовах глобалізації. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
4. *Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.*
5. Ачкасов В.А. Этнополитология: учебник. 2-е изд., переработанное и дополненное. М.: Юрайт, 2016. 495 с. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/178775-1.pdf
6. Беляев, М.А. Примирительные технологии в регулировании этнополитических конфликтов: учеб. пособие. Уфа: Изд-во БИСТ (филиала) ОУП ВО «АТиСО», 2015. 90 с. URL: <http://ufabist.ru/wp-content/uploads/2015/06/belyaev-primiritelnie-tehnologii-site.pdf>
7. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / В. П. Горбатенко (керівникавт. кол.), Ю. С. Шемшученко, І. О. Кресіна, О. М. Стойко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН

⁵ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

- України, 2015. 80 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/krasivskiy_etnopolitychni.pdf
8. Етнополітична карта світу ХХІ століття [Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р.]. Тернопіль: Мандрівець, 2000. 240 с.
 9. Зан М. Особливості функціонування представницької демократії етнічних меншин в Угорщині. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. Випуск 23. С. 150–157.
 10. Зан М. Теоретичні концепції та інституційні моделі політичного представництва міноритарних етнічних груп. *Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендшел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 389–416.*
 11. Зан М.П. Глава 4. Україна: етнополітичні процеси на національному і регіональному рівні. *Етнополітичні процеси в сучасній Європі = Ethnopolitical Processes in Contemporary Europe: [монографія] / [П.В. Осколков і др.] М.: Ін-т Європи РАН, 2022. 168 с. (Доклади Інститута Європи = Reports of the Institute of Europe / Федеральне гос. бюджетне учреждение науки Ін-т Європи Російської акад. наук; № 394). Парал. тит. л. англ. DOI: http://dx.doi.org/10.15211/report82022_394. С. 42–77.*
 12. Зан М.П. Інституційний дизайн етнополітики та політичне представництво етнічних меншин Республіки Польща. *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. № 16. С. 5–13.
 13. Зан М.П. Інституційні механізми етнополітики та політична репрезентація етнічних меншин Словацької Республіки. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 1. Одеса, 2019. С. 88–96.
 14. Зан М.П. Міжнародно-правові стандарти ефективного політичного представництва етнічних меншин: європейські практики та досвід для України. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. Дніпро, 2020. Вип. 2, Т. 3. С. 119–130.
 15. Зан М.П. Політичне представництво етнічних меншин Румунії: інституційний та діяльнісний виміри. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Серія Політичні науки. Випуск 83 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. С. 139–157.
 16. Зан М.П. Порівняльний аналіз етнополітичного менеджменту в Словацькій Республіці та Україні (за результатами експертного

- опитування). *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 2. Одеса, 2020. С. 177–184.
17. Зан М.П. Структурно-функціональні особливості етнополітичного менеджменту в Україні та Румунії: компаративний вимір. *Політичне життя*. 2019. Вип. 4. С. 22–31.
18. Методичні рекомендації до вивчення модуля «Етнополітичні процеси в сучасній Україні» / Укл. Г.Д. Голубчик Д.: Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентіві України, 2015. 16 с. URL: <http://www.dbuara.dp.ua/institut/kafedra/fsdu/doc/doc%204.pdf>
19. *Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицяк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К.: Логос, 2011. С. 56–182 (Розділ 2. Розвиток моделей етнонаціональної політики у постсоціалістичних країнах).*
20. Регулирование этнополитической конфликтности и поддержание гражданского согласия в условиях культурного разнообразия: модели, подходы, практики. Аналитический доклад / Отв. ред. И.С. Семененко. М.: ИМЭМО РАН, 2017. 229 с. URL: https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2017/2017_018.pdf
21. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. 624 с.
22. Тишков В.А., Шабаев Ю.П. Этнополитология: Политические функции этничности. Учебник для вузов. 3-е изд., испр. и доп. М.: Издательство Московского университета, 2019. 416 с. (Библиотека факультета политологии МГУ). URL: <http://www.valerytishkov.ru/engine/documents/document2676.pdf>
23. Тураев В.А. Этнополитология. М.: Логос, 2004. 388 с.
24. Фарукшин М.Х. Этнополитология: учебник для студентов и аспирантов факультетов и отделений политологии университетов. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014. 280 с. URL: <https://studfile.net/preview/14602673/>
25. Zan, M. & Hvozdyak, O. (2019). Ethno-cultural renaissance and public representation of German national minority in Transcarpathian Region after 1989. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 13, 168–178. doi: 10.24919/2519-058x.13.188687

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет ⁶:

1. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
3. Картунов О.В. Вступ до етнополітології. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-28.html>

⁶ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

4. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkyltyr.pp.ua/>
5. Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації. URL: <https://carpathia.gov.ua/storinka/informaciya-pro-upravlinnya-nacionalnostey-ta-religiy>
6. Институт этнологии и антропологии Российской Академии Наук. URL: <http://iea-ras.ru/index.php?go=About>
7. Сайт Валерия Александровича Тишкова. URL: <http://www.valerytishkov.ru/>
8. Сеть этномониторинга. URL: <http://eawarn.ru/>

Навчально-методичне видання

Зан Михайло Петрович

Етнополітичний менеджмент

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для студентів-бакалаврів спеціальності
спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування
(Освітньо-професійна програма «Публічне управління та
адміністрування»)

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

№ 67

З–27

Зан М. Етнополітичний менеджмент: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування (Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 67; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 52 с.

УДК 323.1(076)

Комп'ютерна верстка і дизайн обкладинки – Маріан Токар

Підписано до друку 1 лютого 2023 р. Формат 64x90/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Times New Roman.

Ум. друк. арк. 15,55. Тираж 50 прим. Замов. № 0029.

Віддруковано в ТОВ «Поліграфцентр «Ліра»:

88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25

www.lira-print.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ЗТ № 24 від 7 листопада 2005 року.